

Acélfalva (Oțeleni)

Acélfalva a Román vidéki csángó telepek északkeleti terjeszkedése nyomán keletkezett a Szeret folyótól keletre, az Albuja patak völgyében, ahol még van néhány katolikus vagy részben katolikus falu: Pohánka, Boghicse és Szlobozia Petrest a legjelentősebbek. Az Albuja a moldvai központi fennsík északi peremén ered, és délnyugat felé, a fennsík lejtésirányába veszi útját a Szeret felé. Ezek a falvak már a 19. században elrománosodtak, de sokan még a 20. században is magyarnak vallották magukat a népszámlálások alkalmával. Megmaradt magyarságtudatukat napjainkban csak titokban, lelkük mélyén őrizhetik.

Acélfalva a csángó tömb északkeleti peremének az egyházi központja. Az Albuja vagy Nagy patak völgyében a település házai a délre néző „Szőlősdomb” oldalában, a völgy északnyugati részén sorakoznak. Románvásártól és Széplaktól egyaránt 25–25 kilométer távolságra fekszik.

Acélfalva nagyon régi település. Már a 15. században oklevelekben gyakran megemlítették. Így Costăchescu Mihai, Ștefan cel Mare (Nagy István) vajda előtti oklevelek gyűjteményében is ismételtelen előfordul. A régi neve „Bozieni” volt. 1438-ban is ezen a néven említették egy oklevélben.¹ 1466-ban már újabb oklevélben szerepelt.² Az 1466 március 5-én keltezett oklevélben megemlítik – hivatkozva Ion Bogdanra –, hogy Bozieni azonos a mai Oțeleni (Acélfalva) faluval.³ Domokos Pál Péter is közölt egy 1768. évi szöveget: „Oțeleni falut előzőleg Bozieninek nevezték...”⁴

A *Lumina Creștinului* katolikus folyóirat monográfiáírója, aki nem tud a Costăchescu és a Ion Bogdan által közölt oklevelekről, a

¹ Costăchescu, 1931. 385.

² Uő. 1932. 385.

³ Costăchescu, 1932. 346.

⁴ Domokos, 1987. 143.

Moise Movilă által 184 évvel később, 1630. november 28-án kiállított okiratot jelöli meg mint első említését.¹

Bandinus jelentésében, valamint a katolikus misszió 16–17. századi jelentéseiben nem fordul elő. Így feltételezhetjük, hogy katolikusok csak a 17. században kerültek Acélfalvára. Erre vonatkozó adat már van is. Az 1682 körüli háborúk és dúlások idején Tamásfalva és Dzsidadfalva lakóinak egy része a Szereten túli erdőségekben keresett menedéket. Ezeknek a bujdosóknak az utódai alapították a Szeret bal oldalán keletkezett faluk jó részét.² Lehetséges, hogy az új telepések adtak új nevet falujuknak.

A katolikusokra vonatkozó jelentésekben először 1801-ben fordult elő Acélfalva neve. Pohánka (Buhoanca), Bogicse (Boghicea) és az azóta eltűnt Maxinesttel együtt említették „Ozzelen” néven 7 család, illetve 37 lélekkel. Akkor a legkisebb település volt a fentiek között, de később ez a falu összpontosította a környező faluk katolikusainak nagyobb részét.³ Maxinest lakóinak is nagy része (29 család, illetve 86 hívő) Acélfalvára költözött, mert ortodox földbirtokosa anyagi előnyöket biztosított nekik. Később katolikus templomot épített a telepéseknek, s közbenjárt a plébánia megalakítása érdekében is.⁴

Az 1792. évi osztrák katonai térkép leírásában 37 házat, 11 családfőt és 26 szolgálatra alkalmas férfit írtak össze. 1 ló- és 8 ökörfogatot tudtak kiállítani.⁵

A *Bujdosók könyve (Condica Liuzilor)* 1803-ban megemlíti, hogy Vasile Chiriac fejedelmi étekmesternek Oțeleni faluban 20 embere és 4 szabadosa van.⁶

Petru Rafail arduini püspök 1843-ban, kanonoki látogatása alkalmával a birtok földesura egy szép kelyhet adományozott a katoli-

¹ Beșleagă, 1996.

² Uo.

³ Uo.

⁴ Gabor, 1996. 194.

⁵ Domokos, 1987. 108.

⁶ Gabor, 1996. 194.

kus egyháznak, és ennek a földesúrnak a szorgalmazására 1852-ben megalapították az acélfalvi plebániát.¹

Jerney János 1841–1845. évi utazásáról 1851-ben kiadott könyvében 502 katolikus csángóról számolt be, akik nem tudnak magyarul; Szent Anna tiszteletére épült templomáról, amely már megvolt.²

Kovács Ferenc az általa közölt, 1857-ből származó, a jászvásári Misszió által kibocsátott adatok szerint 545 katolikus lakosa volt, s mint egyházmegyét jelölte kötemplommal. Az eklézsia akkor román és magyar nyelvű volt.³

Fiókegyházakkal együtt 2016 hívője volt. Hozzá tartoztak: Miklósfalva, Pohánka, Boghicse, Petrest (Szlobozia), Boara, Vescia, Nestiuta és Balomirest.⁴

D. Frunzescu 1872-ben 1065 lakosát és december 9-én rendezett vásárait említette meg.⁵

Román megye földrajzi szótára az 1890-es népszámlálás adatait közölte: 257 család, illetve 1088 lakosa volt Acélfalvának, nagyrészt magyarok (936 lélek). 1886-ig község volt, amelyet az 5 kilométerre délre elhelyezkedő Bera (Bâra) községhez csatoltak.⁶ Az új községközpontban 71 család volt, akik majdnem mind izraeliták voltak (70 család), és a megye harmadik legjelentősebb kereskedelmi központja volt.⁷ Acélfalva lakóinak a foglalkozási ágai közül kiemelte a faze-kasságot és a burgonyatermesztést.⁸

Az 1902. évi sematizmus szerint 999 katolikus lakója volt. Ezenkívül jelentősebb fiókegyházaiban, Pohánkán 186, Boghicsén 155, Petresten (Slobozia) 231 római katolikus lakos szerepelt.⁹ Ezeket az

¹ Uo.

² Jerney, 1851. I. 152.

³ Kovács, 1870. 49.

⁴ Uo.

⁵ Frunzescu, 1872. 337.

⁶ Condrea, 1891. 85.

⁷ Uo. 16.

⁸ Uo. 85.

⁹ Auner, 1908. 80–81.

adatokat azért teszem közzé, hogy képet nyerhessünk a falucsoport helyzetéről is.

N. Ciocan a *Román megyei katolikusok monográfiájában* mint Bera (Bâra) község faluját mutatta be, ahol 968 katolikus lakos élt (1903): 306 férfi és 346 nő, 165 fiú és 151 lány. Papja, Ion Ochipenti, olasz jezsuita volt. Katolikus templomát 1872-ben újjáépítették a régi temploma romjain a hívők költségén. 280 a faluban élő családfő közül 15 volt gazdag, 70 középbirtokos és 174 szegény. Pohánkán a Szent Kereszt, Boghicsén a Kisboldogasszony és Petresten Szent Péter tiszteletére épült templomok voltak.¹ Utóbbinál Domokos Pál Péter azt közölte, hogy nem találja. Ez megegyezik a régen Slobozia néven ismert faluval.

Weigand Gusztáv, a tudós német kutató, a régi magyar nyelvet beszélő csángó faluk közt mutatta be, amelyek részben elrománosodva is megőrizték sz-elő tájszólásukat (s helyett sz-et ejtenek, stb).²

Az 1930. évi népszámlálás alkalmával már 1697 lakosa volt. 1329 katolikus közül 278 vallotta magát magyar nemzetiségűnek s 2 magyar anyanyelvűnek. A fiókegyházak közül Pohánka lakóinak 86%-a volt katolikus, míg Boghicsén, amely vegyes lakosságú, a katolikusok 90%-a magyarnak vallotta magát.³

1943-ban 412 katolikus család volt 1768 lélekkel.⁴

A gyors népességnövekedés, a nagy szaporulat miatt 1947-ben új, monumentális templom építéséhez kezdtek, amelyet nagy erőfeszítések árán 1991-ben sikerült befejezniük. A küzdelmes magyar csángó sors minden megpróbáltatását vállalták. Maguk készítették el és égették ki a szükséges téglákat. A meszet a sagnai állomásig vonattal, onnan szekerekkel fuvarozták a helyszínre. A betonvasat és más szükséges építőanyagokat Románvásárból szereztek be, és szekérrel

¹ Ciocan, 1924. 32.

² Weigand, in Domokos, 1987. 128.

³ Domokos, 1987. 251. Manuilă, 1938. 370–372., 706–707.

⁴ Beşleagă, 1996. 14.

szállították haza. Építőanyagokkal csak akkor szolgálták ki, ha gabonát hoztak. Egy alkalommal 7 szekér gabonájukat kobozták el minden magyarázat nélkül. „Lerakni és mehettek haza.” Az építési költségeket a falusiak fedezték. A kész templom 44 méter hosszú, 18 méter széles és 16 méter magas. Harangtornya és szép kupolája van.¹

1996-ban 710 családot, illetve 2950 katolikus élt Acélfalván,² 2005-ben 750 család, illetve 2250 lelket tartottak nyilván.³

Első katolikus templomát 1838-ban építették. Új templomát Szent Joachim és Anna tiszteletére szentelték fel.

Az acélfalvi katolikusok esete is példázza, hogy anyanyelvi értelmiség, papok, tanítók nélkül egy ilyen peremi közösség román környezetben nem tudja elkerülni a nyelvcserét, de magyarságtudata még hosszú időn keresztül fennmarad.

Ágas (Agăș)

ATatros völgye régi székely szállásterület, ahol azonban a határvidék és az erdőkitermelések vonzásában a román lakosság az utóbbi évszázadokban tömegesen vándorolt be, s most nagy többséget képez a települések nagyobb részében. A régi székely lakossága már évszázadok óta beolvadt a románságba, s csak a helynevek emlékeztetnek régi székely múltjára. A szomszédos Székelyföldről is folyamatosan érkeznek telepések, s így katolikus közössége folyamatosan pótlódik.

Ágas a Tatros völgyében hosszan húzódik Gyimesbükk és Aszó között, a Pietrosu hegy lábainál, Csíkszeredától 60, Kománfalvától (Comănești) 20 kilométer távolságra, a Gyimesi-szoros felé haladó országút és vasútvonal mellett.

¹ Uo.

² Beșleagă, 1996.

³ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 330.

Természeti környezete a Keleti-Kárpátok kréta paleogén *flis* homokkő övezetéhez tartozik, a Tarkó és a Csiki-havasok közti meredek falú völgyben található, hegyvidéki jellegű tájban.

A település neve a magyar „ágas” szóból, román neve a magyarból származik.

Az ágasi birtok régi tulajdonosa Eugen Ghica volt. A 19. század első felében a Chetrosu erdőt kitermeltette tulajdonosa, s az erdőmunkára sok idegen munkás érkezett, köztük katolikusok is. Így a katolikusok száma is állandóan váltakozott.

A 19. század végén 59 család, illetve 378 lakos élt a telepen. Volt egy malma és 4 fűrészüzeme. 19 lovat, 246 szarvasmarhát, 49 sertést és 81 kecskét tartottak.¹

1930-ban 136 katolikus lakosa volt. 107-en vallották magukat magyar nemzetiségűeknek, 118-an magyar anyanyelvűeknek.² 2002-ben Ágas község 6668 lakosából 204-en vallották magukat magyar nemzetiségűeknek és 22-en csángónak.³ 2005-ben mindössze 9 család volt katolikus, illetve 27 lélek.⁴ A többi magyarok valószínűen protestánsok voltak.

Régen ez a település a túró készítéséről volt nevezetes. Napjainkban az erdőgazdálkodás és az állattenyésztés a legfontosabb foglalkozási ágak. Újabban sokan ingáznak Kománfalva és Mojnest üzemei felé.

Aknavásár (Târgu Ocna)

ATatros völgyének egyik legjelentősebb városa, a sóbányák központja, Aknavásár. A hajdan kis falu Tatros közigazgatási szerepének a megszűnése után gyorsan kezdett növekedni, s ma a sóbányák vidékének a legjelentősebb központja.

¹ Chiriță, 1893. 1.

² Manuilă, 1938. 32., 537.

³ *Anuarul Statistic 2002. Anexa Recensământul populației 4.*

⁴ *Almanahul Presa Bună.* 2005. 319.

Aknavásár a Dormánfalvi-medence és a Tázló–Kászon-medence közti szükületben keletkezett 265 méter tengerszintfeletti magasságban, ahol a Tatros a hegyek közti szükületen halad át festői bércek környezetében, Bákótól 58 kilométerre, Egyedhalmától (Adjud) 50 kilométerre, Onyesttől 13, Kománfalvától 24, Szalancfürdőtől (Slánic Moldova) 18 kilométerre fekszik a Szalanc és a Tatros összefolyásánál, a Kárpátok és Szub-Kárpátok találkozásánál. Határában hatalmas *sótömzsök* találhatóak, amelyeket már a rómaiak is bányásztak.

Oklevélben a 16. században említették. 1580-ban kis falu volt itt.¹ Régen sok székely lakója volt. 1637-ben a város első bírása magyar volt.² Azóta is ennek a településnek az előjárója „bíró” (birău) nevet visel, ami más városok esetében a „vornic”-nak felel meg.³

Régen Tatros volt a sóbányák központja, de a tatrosi vásárosok településük hanyatlása idején, már a 17. században áttelepültek a szomszédos Aknára, közelebb a sóbányákhoz.

A svéd hadsereg egyik tisztje, a német Erasmus Heinrich Schweder 1712-ben a következő leírást közölte: Aknavásár az uralkodó egyik kamarásának és egy porkolábnak a jogszolgáltatása alatt állt. Előbbi volt felhatalmazva a sóbányák felügyeletével. Az itt kibányászott sót, amelyet kevés munkával nyernek, az egész országba és a környező országokba is szállítják. Ez a város nem nagy, de Iași után az egész országban a legelőkelőbb. A hegyek alatt terül el, 1 és 1/2 mérföldre az Erdély felé vezető átjáró előtt. Ezen a vidéken egy *pakuraféle* forr, amelyet az egész országba és a szomszéd országokba is szállítanak. Vastagabb az olajnál, s a kerekek kenésére s a bőr feldolgozására használják. Ezek a források hasonlóan az uralkodóé.⁴

¹ Lahovari et alia, 1902. V. 620.

² Jerney, 1851. II. 153.

³ Uo.

⁴ Călători, VIII. 1983. 324.

Az 1792. évi osztrák katonai térkép leírásában 150 házzal, 124 szolgálatra alkalmas fővel rendelkezett, akik 5 ló- és 52 ökörfogatot tudtak kiállítani.¹

1760-ban már megerősödött város volt, ami kitűnik Grigore Ghica vajda 1766. augusztus 3-án kiadott okleveléből, amelyben megtiltja, hogy a vásárosok eladják a Tatros környéki bányaföldeket.² Az aknai sóbányászok panaszkodtak a fejedelemnél, hogy földjeik nem elégségesek marháik legeltetésére és megélhetésre, mert sokan elidegenítik azokat. A sóbányászoknak ugyanis munkájukért élelemforrásként és legelőként átengedték ezeket a földeket, s felmentették őket minden adókötelezettségtől és katonai szolgálattól.³

A 17. században sok idegen letelepedett, ugyanis itt vezetett egyik legegyszerűbb átjáró Moldva és Erdély között. Ezenkívül kedvező éghajlata, festői környezete és ásványkincsei (só, pakura) is vonzották őket.

A moldvai uralkodók előjogokat is adományoztak a sóbányászoknak, így akarva szilárd alapot biztosítani a cégüknek. Állandóan növekedett az iparosok száma. Így a hajdani falu várossá növekedett, s különböző termékeivel már 1867-ben részt vett a Párizsi Világkiállításon.⁴

Gegő Elek 1838-ban írta le a várost. Akkor 4000 lakosa volt, földszintes faházakkal. L-alakú kereskedőutcáját is bemutatta, ahol egyaránt lehet hellekát (pálinkát) és *laskát* kapni.⁵

Hivatalosan városnak a főbojárak tanácsának 1846. január 30-i előterjesztése alapján ismerték el. Ezt a hivatalt Sturdza 1845-ben alapította.⁶

¹ Domokos, 1987. 105. Forrás: *Topografische general Beschreibung der im Jahre 1788 und 1789 von der Römisch Kaiserl. Königlichen Armee im Besitz genomene fünf moldauischer Bezirken I–I. Wien Kriegsarchiv.*

² Lahovari et alia, 1902. V. 621.

³ Uo.

⁴ Uo.

⁵ Gegő, 1838. 15.

⁶ Lahovari et alia, 1902. V. 620.

A város a Tatros mindkét partján települt. Nyolc városnegyedből áll. A jobb parton Păcurele, Mosoarele, Szalancorka vagy Troice és Tisești. Jobb oldalon a Központ, Velény, Vâlcelele és Geoseni negyede. Körös-körül emelkednek a Ruginosul (Rozsdás), Küküllő (Chichilăul), Magura, Greblișul, Prislovlul és Cărbunari hegyek. Itt ömlik a Szalanc és a Vâlčica patak a Tatrosba. A városnak 60 útja van. Legfontosabbak az Adjud (Egyedhalma)–Moinești út, a Nagy út és az Állomási út.

A Tatros-völgy felső szakaszának a magyarsága korán elrománosodott. Mivel ez a völgy az Erdély és Moldva közti forgalom tengelyében fekszik, így állandóan pótlódik székely magyar népessége is. Itt a románok is beszélték a magyar nyelvet.

Frunzescu 1872-ben 8640 lakossal említette. Leírásában megjegyezte, hogy itt vannak Románia legnagyobb és leghíresebb sóbányái, s itt van Románia legnagyobb fegyháza. Majdnem 3000 háza van. Vásárait május 21-én, július 27-én, augusztus 17-én és november 8-án rendezik. Nagyon szép környezetben fekszik, három oldalról festői hegyek veszik körül fenyvesekkel.¹

Jerney János a 19. század közepén 70 székely eredetű magyar lakosáról írt, akik mesterségűzők voltak. Román lakói közül is sokan tudnak magyarul. „Régen számos magyarok valának itt.”²

Kovács Ferenc 1857. évi forrásra hivatkozva 230 lakosát említette.³

Bákó megye földrajzi szótára 1890. évi adatokat közölt. 6525 lakosából 4155-ön voltak románok, 1247-en zsidók, 714-en magyarok, 312-en örmények, 35 olasz, 28 német, 12 görög, 11 bolgár, 5 szerb, 4 francia, 1 porosz és 1 török. Foglalkozásuk szerint volt 601 földműves, 280 kézműves, 8 gyáros-iparos, 141 kereskedő, 152 szabadfoglalkozású és 260 szolgáló.⁴ Ezek a számok is hűen tükrö-

¹ Frunzescu, 1872. 324.

² Jerney, 1851. I. 153.

³ Kovács, 1870. 51.

⁴ Racoviță, 1895. 545.

zik, micsoda pezsgés indult Aknavásáron a 19. században. A földrajzi szótár is megerősíti, hogy a magyar elem legrégebbi a városban. Megjegyezte, hogy nem veszik eléggé számba a magyarokat, csak a vásárnapokon.¹

A város kórházát 1854-ben alapították, és a jászvásári püspökség tartotta fenn. A város gazdaságában jelentős szerepet játszottak kőolaj-kitermelései Păcurele és a Mosoarele városrészekben. Gyógyfürdőjét gazdag ásványvízforrásainak köszönheti. Kénes, vasas, szénsavas, jódos és sós forrásai vannak. Fürdőtelepe, a Nastasache fürdő a Vâlcelele (Völgy) városrészben van, már a 19. században kabinokkal rendelkezett. Volt 2 gázgyára, szappangyára, gyertyagyára, 2 kalapgyára, 4 malma, amiből 1 gőzmalom, s fazekasműhelye és tímárműhelye.²

A szőlősök 296,5 ha területet foglaltak el.³

A 20. század elején Nicolae Iorga leírta az aknai sóbányát, ahol fekete só alkotja a mennyezetet, a falakat és a földet, ahol tartóoszlopok emelkednek egy végnélküli teremben, ahol az elektromos fénynél végzik nehéz munkájukat a sok évre elítélt rabok, akiknek a kastélynak nevezett szállása az ország legerősebb börtöne.⁴

A nagy román történétíró még a város egyik tragikus emlékét is felidézte, amikor 1800 körül, a krími háborúk idején a várost a törökök felégették, úgyhogy még a templomok sem menekültek meg, s semmi, ami fából volt. A lakosokat marháikkal együtt magával vitte a visszavonuló török hadsereg.⁵

Domokos Pál Péter 1929-ben 52 magyar családot talált, akik közül 25 család a degettesi negyedben élt, de magát magyarnak valló emberrel alig találkozott,⁶ hogy mégis voltak, az kiderül az 1930. évi népszámlálás statisztikáiból. 12 598 lakosából 2539 volt a katoliku-

¹ Uo.

² Lahovari et alia, 1902. V. 620.

³ Racovița, 1895. 547.

⁴ Iorga, 1972. 223.

⁵ Iorga, 1981. 432.

⁶ Domokos, 1987. 182.

sok száma, akik közül 184-en vallották magukat magyar nemzetiségűeknek és több mint félezeren, 543-an magyar anyanyelvűeknek.¹

1992-ben 13 939 lakosából 1220 volt a római katolikusok száma.²

Az aknavárosi katolikusokat a Misszió 1850. évi *sematizmusában* említették, „In Civitate Oknae” formában 102 hívővel, templom nélkül. Katolikus templomát 1941-ben építették. 1986 óta önálló plebániaközpont.³

Aknavásárt számos templom díszíti. Gegő Elek már 1838-ban is beszámolt, amelyeket olyan sűrű toronyerdő takar, mintha ezek képeznék a fedeleket. Megemlítette a jobb parti hegyen emelkedő kolostori lakot és templomot is.⁴ Legrégibb templomát 1680–1700 közt építették.

A 17. században épült a Fejedelmi templom (Biserica Domneas-că), amely Moldva legrégebb fatemploma. 1725-ben D. Codreanu asztalnok megújította, aki Mihai Racoviță fejedelem apósa volt.⁵

A Răducanu kolostort 1664-ben N. Buhuș kancellár alapította, majd 1762–1763-ban Radu Racoviță kancellár festetett ki moldvai késő barokk stílusban. A Szent György-templom háromtornyú (kúpú) fatemplom, előtte C. Negri író mellszobrával.⁶

A Răducanu templomát 1762-ben Răducanu Racoviță kancellár építette. A város déli részén áll fallal körülvéve. Precista templomát Ursache *bojár* emeltette. Faragott kövekből újították fel. Két tornya van, egyikben a harangokkal.⁷ Kilenc templomából négyet használnak. Ezenkívül egy örmény temploma Velény városrészben, katolikus temploma a Păcurele városrészben található.

Aknaváros iparában is tapasztalható némi visszaesés. A sóbányászat szünetel. Turisztikai jelentősége változatlanul megmaradt. 1894

¹ Maniulă, 1938. 30–31., 536.

² Tánzos, 2001. 166.

³ Gabor, 1996. 272–273.

⁴ Gegő, 1838. 15–16.

⁵ *România, Ghid Turistic*. 1983. 461.

⁶ *România, Ghid Turistic*. 1983. 461.

⁷ Racoviță, 1895. 547.

óta klimatikus gyógyfürdő rangja számottevő. Gyógyvizein kívül a sóbánya levegője is gyógyhatású. Melegvízű fürdői vannak. Legfontosabb idegenforgalmi látványosságai értékes templomai. A környéke kirándulóhelyekben gazdag. A Magura nevű hegyről festői kilátás nyílik a városra és a Tatros völgyére. A Sós Pojana (Poiana Sărăui) botanikai rezerváció. A közeli Templomfalva népi építészete messzeföldön híres. Főleg a kapuk faragott homokkő oszlopait és a bornaházak teraszainak a művészi faragásait szokták megcsodálni.

Több magyar néprajzos és nyelvész végzett itt gyűjtőmunkát. Megemlítjük Kós Károlyt és szerzőtársait, akik csángó néprajzi anyagot gyűjtöttek 1949–1957 közt. Szabó T. Attila nyelvészeti tanulmányokat végzett 1949-ben.

Az utolsó másfél évtizedben új katolikus templomot építettek az Üdvözítő Jézus Krisztus színeváltozása tiszteletére szentelve fel, közel a városközpontozhoz, a Vasile Alexandri utca 2. szám alatti telken. Felépült még a páрмаi Szeplőtelen Mária nővérek háza is.

Megemlítünk még néhány földrajzi nevet a város környékéről: Kishavas, Sáros, Piliska, Nagy Fark, Kis Fark, Lápos, Kikillő (hegyek), Szalanc, Zsíros, Örményes, Karakló, Aszó, Csüdömér (patakok), Kecskés, Havas, Kerekbikk, Magyaros, Apahavas stb. (Mikecs László gyűjtéséből).¹

Albény (Albeni)

Albény Bogdánfalva része, régen külön falu volt a Száraz-völgy felső szakaszán, az Albény patak északi lejtőjén. Ez a patak választja el Bogdánfalva többi részétől.

Albény tehát Nicolae Bălcescu község Valea Seacă (Bogdánfalva) falujának a része, a völgy legutolsó települése, annak a felső szakaszán.

¹ Mikecs, 1941. 49.

Albényban néhány Erdélyből menekült görög katolikus család is letelepedett a történelem során. Jelenleg többséget alkotnak ebben a házcsoportban, ortodox templomuk is van. A katolikusok kevesebben vannak, nincs saját templomuk, a bogdánfalvi templomba járnak istentiszteletre.

A mai hivatalos álláspont, amely az újonnan kiöltött román származás teóriáját igyekszik elterjeszteni a csángók közt, ezt az egyedi esetet igyekszik általánosítani. De íme, itt megvan a hagyomány, ami viszont másutt a magyarok közt hiányzik.

Albényt 1569. július 19-én említették először, amikor Alexandru Lăpușneanu vajda egy ligetet adott el 17 falusinak, akik 2 lovat adtak Bákóban cserébe.¹ A 19. század végén megjelent *Bákó megye földrajzi szótárában* mint külön falut mutatták be, mint Bogdánfalva faluját, ahol 59 családfő, illetve 211 lélek élt. Tartottak 1 lovat, 105 szarvasmarhát és 35 sertést.²

Több változás után a 19. században a Palade család birtokába került.³

Az 1930. évi népszámláláskor 171 katolikus lakosa volt.⁴ Azóta nem tüntetik fel külön, csak mint Bogdánfalva falu részét.

Albofalu (Albofalău)

Hajdani falu, ahol magyar katolikusok éltek a 17. században, s amely nem maradt fenn.

Abban az övezetben volt, ahol a mai Albița, a pruti határátkelőhely van, Drânceni közelében, ahol a Husztváros–Kisinyev országút átszeli a Prut folyót, Husztvárostól észak–északkeletre.

¹ Burlacu, 1981. 60–62.

² Racoviță, 1895. 3.

³ Gabor, 1996. 11.

⁴ Domokos, 1987. 529.; Manuilă, 1938. 30., 536.

Bartolomeo Basetti 1643. évi jelentésében Husztárosnál megemlítette, hogy egy „Albofalo” nevű falu tartozik hozzá 4 mérföld távolságra a Tatárországba vezető út mellett. 10 katolikus ház volt ott 56 hívővel, akik közül 27-en voltak felnőttek, akik megáldozhattak, a többi 29 lévén gyermek.¹

A falu neve a magyar Albofaluból keletkezett a román nyelvhez igazítva a végződéseket. A magyar eredetű nevekhez az „ău” (ău) végződést illesztik, mint a Tarkő – Tarcău, Bákó – Bacău, Tázló – Tazlău, Komandó – Comandău, Perkő – Percău, falu – falău stb. esetén.

Alsóliliecs (Liliecii de Jos)

Alsóliliecs legújabb csángó telepek egyike, amely csak a 20. században tűnt fel, de ma erős katolikus közösséggel rendelkezik, és plebániaközpont. A falu lakóinak fele katolikus, akik közül sokan meg is őrizték magyar anyanyelvüket. Ebben a faluban az utóbbi nyolc-kilenc évtizedben a katolikus lakosság száma meglízszereződött.

Liliecs Hemejus (Hemeiuși) városi alárendeltségű község faluja a Bákó–Karácsonykő (Piatra Neamț) országút mellett. Alsóliliecs a Bákó–Román vasútvonal mellett, a Gherăești vasútállomás melletti vasúti sorompó közelében települt.

A román hivatalos történetírás és *Bákó megye földrajzi szótára* nem helytálló információkat közölt Liliecsről vagy azok nem erre falura vonatkoztak. Szerintük Diószén állt a helyén 200 évvel ezelőtt, de el kellett költöztetni a Szeret gyakori áradásai miatt. Egyrészt nem a Szeret, hanem az Aranyosbeszterce partján fekszik, elég nagy távolságra Diószéntől, másrészt Cigányszállás (Siliștea Țigăniemei) néven említette.²

¹ Călători, V. 1975. 179.

² Racovița, 1895. 340.

Falu itt 1920 után keletkezett a mezőgazdasági birtokon. Munkásaiból számos család költözött ide Pusztináról és Lészpedről.¹ Addig csak szórvány katolikusok éltek itt, akik a hemeiusi kastély és birtok adminisztratív személyzetéhez tartoztak. Az I. világháborúig 10–15 család közt váltakozott a számuk.²

A Liliacs – „Lilieci” (Hemeius) nevet először a bákói plebánia 1938. évi statisztikájában említették, akkor 42 család, illetve 181 hívő katolikus lakója volt.

Természeti feltételeit tekintve a Beszterce árterületéhez és teraszaihoz tartozik, ahol a miocénkori altalajon jelenkori agyagok, homokok és kavicsok rakódtak le a felszínen, az árterületen pocsolya és ártéri talajok, a teraszokon pedig degradált *csernozjom* talajok és *rendzina* talajok alakultak ki. Az 1948. évi tanügyi reform után két román iskolájában a magyar nyelvet tantárgyként tanították.

Első, *paticsfalú* templomát 1947-ben építették, majd 1991-ben új templom építésére került sor tartósabb építőanyagokból. Szent György tiszteletére szentelték fel. 1988 óta önálló plebániává alakult.

1930-ban 91 katolikus lakosa volt, kik közül 86-an vallották magukat magyar származásúaknak, és ugyanannyian magyar anyanyelvűeknek.³

1992-ben a népszámlálás alkalmával 1627 lakosából 608-an voltak katolikusok. Tánczos Vilmos egyetemi tanár felmérése alapján 200-an ismerik és beszélnek a magyar nyelvet.⁴

2005-ben 249 család és 708 katolikus fő élt a faluban.⁵

A 20. század második felében Alsóliliecs a kerámiatárgyairól volt híres. Az egyik utolsó aktív fazekasközpont volt. Az 1950-es években a Botosány megyei Mihăileniben tanulták a mesterséget a

¹ Révai új lexikona. XIII. 2004. 395.

² Gabor, 1996. 164.

³ Domokos, 1987. 528.; Manuilă, 1938. 30., 536.

⁴ Tánczos, 2001. 164.

⁵ *Almanahul Presa Bună*. 2005. 327.

Priszekáru testvérek: Demeter és Mihály. Használati tárgyakat, virágvázákat, vizeskancsókat, boroskupákat, tejesedényeket, tányérokot készítettek, amelyeket Bákóban és a szomszéd falukban adtak el. A század 70–80-as éveiben is dolgoztak az utódaik, akik többnyire égetett agyagedényeket készítenek. Măgura, Ciumaş és Iteştiről hozták a földet, s részben hagyományos lábbal hajtott, részben árammeghajtású fazakaskerekkel dolgoztak.¹

A 20. század közepéig olajprés is működött a faluban, amit az olajgyárak megépítése után felhagytak. A faprést csavarral szorították, volt egy őrlő és egy rézüstje. Tökmagolajat és kendermagolajat készítettek. 1940 decemberében például 1500 kg kendermagból 400 liter olajat préseltek.²

¹ Ichim, 1987 51.

² *Arhivele de Stat Bacău Fond Cam. De Comerț și Industrie Bacău*. Dosar 60/1942. *Buletin Statistic*. 1940–1941. Ichim: i. m. 62–63.

A falu mai lakói földműveléssel, zöldségtermesztéssel és állattenyésztéssel foglalkoznak. A Bákóba ingázók a város üzemében és a szolgáltatásokban tevékenykednek.

Meg kell még jegyezzük, hogy a liliectsi csángó lakosságnál elterjedt népszokás, hogy az eladó lányos ház ablakába egy hímezett zsebkendőt helyeznek, hogy az utcáról is látható legyen.¹

Alsóoborocsény (Caracaș)

Alsóoborocsény egy kis falu, a románvásári csángó tömb legészakibb települése a Szeret bal oldalán, ahol a román többség mellett számottevő katolikus közösség él. A falu névváltozásai és hol ennek, hol annak a használata csak fokozza a települések azonosításában tapasztalható zavart. Így Domokos Pál Péter is Karakast nem azonosíthatónak jegyezte.

Alsóoborocsény Helestieni község faluja a Szeret bal partján található, a „Sztrunga–Ruginoasa” nyereg és az azonos nevű domb déli lejtőjén és a Karakas patak völgyében, 38 kilométerre Románvásártól északra, 3 kilométerre Helestienitől délre, 10 kilométer távolságra Strunga gyógyfürdőtől.

Neve régi lakói foglalkozásából ered, a román „oboroc”= véka szóból, és vékásokat jelent. Magyarul Alsóvékásnak is nevezhetnénk.² A 20. század második felében Karakas (Caracași) a neve, míg a legutóbbi közigazgatási reform után ismét az „Oboroceni” nevet használják, amely magába foglalja Felsőoborocsént is, ahol nincsenek katolikusok. A Karakas nevet a magyar „kerekes” név deformációjának tartják. A faluban ugyanis sok Kerekes családnév van, amelyet románra lefordítva most Rotarunak mondanak.³ Az 1803.

¹ Ichim, i. m. 97.

² Iordan, 1963. 228.

³ Gabor, 1996. 186.

évi *Bujdosók könyve (Condica Liuzilor)* az alsóborocséni birtoknál megemlíti 20 adózót Caracași Manolache szállásmesternél.¹

Természeti környezetét tekintve a Sztrunga–Ruginoasa nyereghez tartozik, amely a Szeret völgyét a Moldvai Mezőségtől elválasztó dombor legalacsonyabb része. Altalajában középszarmata kori lerakódások (agyag, márga, homok közbetelepülésekkel), amelyen leöblített csernozjom és sötétszürke talajok alakultak ki.

Alsóborocsény régi település. Először 1632-ben említették oklevélben.² A Karakas patak völgyében ősemeri településnyomokra leltek a paleolitikumból és a neolitikumból (ó-és újkőkorszak). Egy szarmata korszakban i. e. 2. századi római érméket találtak. Ezenkívül 1–2. századi település nyomai és 17–18. századi kerámiatöredékek is előkerültek.³

A katolikusok jelenlétét a Misszió 1850. évi sematizmusában említették a hibás „Pataras” formában, 33 hívővel, templom nélkül. Az 1874. évi sematizmus „Oborocenum (Vulgo Caracas)” néven említette.⁴

A 19. század végén megjelent *Iași megye földrajzi szótárában* is megemlítették magyar lakóit. Akkor Felsőborocsénnyel együtt 142 ház, 137 család, illetve 585 lakója volt. Ennek körülbelül 2/3-a volt alsóborocsényi, ahol a lakosság részben román, részben magyar volt. 30 családfő és 130 lakosa volt magyar.⁵ Volt két temploma: egy ortodox téglatemplom és egy katolikus fatemplom. A magyarok a márkosfalvi plebániához tartoztak.⁶

Ciocan I. N.: *A Román megyei katolikus keresztények monográfiájában* 1877-ben épült katolikus templomáról számolt be (amelyet paticsból építettek). 220 katolikus lakosából 77 férfi, 70 nő 45 fiú és

¹ Uo.

² Obreja, 1979. 163.

³ Obreja, 1979. 163.

⁴ Gabor, 1996. 186.

⁵ Condrea, 1891. 83.

⁶ Uo.

30 lány volt. 32 családfő közül 21 középbirtokos, 5 szegény és 6 özvegy család volt.¹

A település növekedését a következő szám adatok szemléltetik: 1912-ben 750, 1930-ban 830, 1966-ban 1128 és 1977-ben 982 lakosa volt.²

A katolikusok száma a következőképpen alakult: 1902-ben a jászvásári katolikus püspökség által közölt adat szerint 62 katolikus lakosa volt.³ 1930-ban 180 volt a számuk.⁴ 1996-ban 55 katolikus család, illetve 178 katolikus lélek,⁵ és 2005-ben 57 család, illetve 162 lélek volt a katolikusok száma.⁶

Első templomát 1877-ben paticsból építették, amelyet másikkal helyettesítettek a két világháború közt, 1933-ban, ugyancsak paticsból. Ez utóbbi 1944-ben a harcok következtében erősen megrongálódott, majd 1950-ben új templomot építettek téglából, amelyet Szent Mihály tiszteletére szenteltek fel.⁷

A falu agrár-állattenyésztő gazdasággal rendelkezik. Gabonát, ipari növényeket, burgonyát termesztenek, kis területen szőlőt és gyümölcsöt is. A határban homokkővet termelnek ki, a faluban szolgáltatási és kereskedelmi egységek is vannak.

¹ Ciocan, 1924. 38.

² Obreja, 1979. 163.

³ Auner, 1908 80–81.

⁴ Domokos, 1987. 532.; Manuilă, 1938. 372., 707.

⁵ *Almanahul Presa Bună*, 1996.

⁶ *Almanahul Presa Bună*, 2005. 323.

⁷ Uo.

Ámádsej (Amăgei)

Magyar falu volt Kotnár szomszédságában, azonban a katolikusok nagy menekülése, 1700–1750 után nyoma vesztett.

A mai Cârjoaia falu helyén, a domb nyugati oldalán terült el Kotnártól kétstádiumnyira, attól egy hegy választotta el.

Csak Bartolomeo Basetti említette meg 1643-ban, és Bandinus 1647-ben. Az ő leírásukból ismerjük. Egy fakápolnája volt egy haranggal és egy a Szentháromság tiszteletére készült oltárral, amely még nem volt felszentelve. Hétköznapokon a kotnári pap itt misézett, s ünnepnapokon Kotnárba mentek misére. A kisdedekkel együtt 99-en voltak magyar katolikusok.¹ Bandinus így magyarázta a falu nevét: „Amadzsej annyi, mint megejtő, csaló, egyrészt azért, mert az emberek a csalás mesterségében járatosak, másrészt, mert az itteni bor jóízű, s az elkábult embereket a földre teríti.”²

Kis temploma 8 lépés hosszú és 4 lépés széles volt.³

Andrásfalva (Măneuț)

A 18. század második felében tömegesen vándoroltak a székelyek Moldvába az osztrák elnyomás és kiváltságai, a székely szabadság csorbítása miatt. Ugyanakkor a Székelyföld túlnépesedett, és mind nehezebben tudta eltartani népességét. A legnagyobb tömeg kivándorlására az 1764. január 7-i vérfürdő után került sor, amikor Bucov generális ágyútűz alá vette, és felgyújtotta a falut. Ez az esemény a madéfalvi veszedelem néven vált közismertté, s megindította a székelyek ezreit a termékeny és gyérlakosságú Moldva felé.

¹ Domokos, 1987. 418. *Codex Bandinus*.

² Uo.

³ Gabor, 1996. 12.

1774-ben az osztrákok megszerezték Moldva északi részét, amit Bukovina néven csatoltak az osztrák császársághoz. A tartomány megszállását Splényi báró tábornok intézte magyar hadsereg élén. Ő hívta meg azt a 100 családot, akik 1776-ban a két első magyar falut megalapították: Fogadjistent és Istenségitset. Bucov hirtelen halála miatt a megüresedett erdélyi főparancsnoki és guberniumi elnökségre Mária Terézia gróf Hadik Andrást nevezte ki, aki kiharcolta, hogy a székelyek kegyelmet nyerjenek, s mozgalmat indított a menekültek Bukovinába telepítésére. Erzenberg tábornokot bízta meg, aki Mártonffy Mór apostoli lélekkel megáldott papot küldte, hogy miszcionáriusi tevékenységet folytasson Moldvában, s meggyőzze a bujdosókat, hogy települjenek a rendkívül ritkán lakott Bukovinába. Szőlővesszők vásárlása ürügyén Moldvába ment, s megindította azt a menekültáradatot, amelynek a folytán 1785–1786 években újabb három falut alapítottak.

Az öt új faluba 702 család, összesen 2135 lélek érkezett Bukovinába.¹ (Megjegyezzük, hogy a Moldvába menekültek számát 7-8000-re becsülték.) Az utolsónak megalapított falu, Andrásfalva gróf Hadik András neve után, 1786 tavaszán alakult meg, amely május 14-én fejeződött be.

Hadik András 1785. január 19-i rendelete alapján a kincstár támogatta a letelepedőket. Naponta férfiakra 4, nőknek 3, gyermekeknek 2 krajcár napi járadékot osztottak, míg berendezkedtek, házipítési és gazdasági eszközök vásárlására nyújtottak segélyt. Ez utóbbit kellett csak visszafizetniük.² Ingyen házhelyet és szántóföldet is kaptak.

83 család alapította meg Andrásfalva falut 280 lélekszámmal. Ebből 21 református család is volt, akiket Hotin mellé telepítettek, de átköltöztek a nemrég alakult falukba.³

Andrásfalván az egyes családoknak 18 hektár szántót és rétet mértek, összesen 3400 hektárnyi területet. A továbbiakban gyorsan szaporodott ez a népesség. Sorsuk nemsokára nehezzé vált. A szomszéd birtokosok robotvégzésre kötelezték őket, a birtokok elaprózódtak. Sokan Moldvába jártak dolgozni szezonmunkára a földbirtokosok földjeire, ahol jól megfizették a munkájukat. Egy évszázad múltán megindultak a kirajzások. Mivel mindig volt anyanyelvű papjuk, s 1850 után tanítójuk is, egyre erősebbé vált a hazatelepítési mozgalom.

1880-ban Szádeczky Lajos történész látogatta meg a falut, és elindította Magyarországon is a mozgalmat megmentésük, hazatelepítésük érdekében. Csángó bizottság alakult, s 4000-en hagyták el a bukovinai falvakat. Először a reformátusok mentek el Andrásfalváról, 1883-ban 150 család Hertelendifalvára telepedett Pancsova környékére, ahol a Duna árterére telepítették le. A katolikusok pár év múlva Székelykevére telepedtek le, ugyanarra a vidékre, az Al-

¹ Sebestyén, 1972. 21.

² Mikecs, 1989. 139.

³ Sebestyén, 1972. 23.

Duna mentére. Azután 1888 és 1892 közt, majd 1910-ben újabb 64 család hagyta el Andrásfalvát, és Dévára telepedtek megalapítva az úgynevezett „Csángó telep”-et. 1904-ben Marosludasra telepedett egy csoportjuk, majd 1912-ben Csernakeresztúton telepedett le 39 Andrásfalváról kivándorolt család.

1906-ban többen Kanadában, Saskatschewan államban telepedtek le, Cupajban és Panicsánvárbán. A világháború után történt az utolsó nagyobb kivándorlás Sepsiszentkirályra. Szórványosan még azután is vándoroltak Andrásfalváról a Bánátba, Hosszúvölgybe és Keresztesre.¹

1918-ban Bukovinát Romániához csatolták, s megváltozott a közigazgatás és a tanügy is. Csak románul tanítottak, hivatalokban a román nyelven lehetett csak beszélni, s dobszó útján kihírdették, hogy az utcán is csak román szó hangozhatik.² Napirenden voltak a sértő, csúfoló megjegyzések, mind nehezebb lett a megélhetés, 1883 óta elszaporodott a népesség, s az első adandó alkalommal az egész falu lakossága áttelepült Magyarországra. A magyar kormány 1941. május 9-én elhatározta, hogy azonnal hazahozza a bukovinai magyarokat. Andrásfalváról 593 család, 2517 lélekszámmal és 1120 gyermekkel indult útnak.³ (Az 5 bukovinai faluból összesen 2828 család 13 500 lélekszámmal telepedett haza.)

Első állomásuk a Bácskába vezetett, ahol Andrásfalva, Andrásföldje, Andrásmező, Bácsárokszállás, Andrásnépe, Andrástelke, Bácsandrásnépe falvakat alapították. A világháború végén innen is menekülniük kellett, s végleg a Dunántúlon, a Völgyességben telepedhettek le. 163 család Kakasdon, 122 család Aparhanton, 45 család Mucsfán, 53 család Lengyelen, 105 család Izményben, 19 Győrén, 24 Tabódon és 105 család Hidason telepedett le. Kisebb csoportokban más telepések közé is betelepültek, Závod, Gara, Vaskút stb. településekre összesen 31 család.

¹ Sebestyén, 1972, 46–47.

² Uo. 62.

³ Uo. 87.

A mai Andrásfalvának, mivel mind elhagyták székely magyar lakói, nem maradt magyar sem katolikus, sem református közössége.

Andrásfalva a Szucsáva jobb partján települt. Jelenleg Frătăuții Vechi község faluja Radóctól (Rădăuț) 5 kilométerre északra.

Katolikus temploma romhalmazzá vált azóta, de tanulságosnak tartom a falu történetének a bemutatását, amely egyike azoknak a falvaknak, amely meg tudta őrizni nemcsak az anyanyelvét, de magyarságtudatát is az osztrák megszállás demokratikusabb rendszerének köszönhetően.

Ardeván (Ardeoani)

Ardeván egyike a Tázló-völgy szórványtelepüléseinek, amely román falu, de ahol a csángómagyarok is megtelepedtek a település szélén, ahol külön utcájuk van. A csángók 19–20. századi terjeszkedésének a példája.

Ardeván a Sás Tázló mentén, annak a jobb partján, a Tázlóval való egyesülésétől 7 kilométerre, a Mojnest–Bákó országút mentén, Bákótól 36, Mojnesttől 9 kilométerre fekszik. Községközpont falu.

Természeti környezete a Tázló–Kászón-medence északi részéhez tartozik, ahol a Szub-Kárpátok gyűrt miocén rétegei felé a medence negyedkori üledékei, hegylábi kavics, hordalékok (agyag, homok, kavics) és lösz telepedett.

A falu neve román névadásra vall, és „erdélyiek” jelentésű. Magyar lakói a szomszédos falvakból jöttek. Legelőször a Misszió 1874. évi sematizmusában említették meg, „Ardiveneum” néven.¹

A 19. század végén megjelent *Bákó megye földrajzi szótárában* mint 933 lakosú községet említették, amelynek volt 36 magyar, 4 bolgár, 18 izraelita és 2 örmény lakosa is, lévén a többiek románok.²

¹ Gabor, 1996. 13.

² Racovița, 1895. 6.

A községközpont faluban ortodox templom volt, amelyet a lakók építettek 1820-ban. A falu 682 lakosa tartott 37 lovat, 271 szarvasmarhát és 104 sertést.¹

Katolikus templomát paticsból (vályog) építették 1927-ben, és a Szentháromság tiszteletére szentelték fel. Ez a közösség 1965 óta a Szerbek falusi plebánia főkegyháza.

Domokos Pál Péter 1928. évi utazása alkalmával Pusztina félégyházai közt „Ordivan” néven említette, mint ahol 15 katolikus család élt.²

Az 1930. évi népszámlálás adatai szerint 930 lakosából 44-en voltak katolikusok, 43-an vallották magukat magyar nemzetiségűeknek.³

Az 1992. január 7-i népszámlálás szerint 1578 lakosából 48-an voltak katolikusok, akik közül Tánczos Vilmos egyetemi tanár felmérése szerint 5-en ismerik és beszélik a magyar nyelvet.⁴

2005-ben 20 családot és 59 lélek katolikust tartottak nyilván.⁵

Ardeván lakói földművesek és állattenyésztők. Sokan a kőolajkitermeléseknél dolgoznak, mások ingáznak, főleg Mojnest üzemében foglalkoztatják őket. A faluban kereskedelmi és szolgáltatási egységek vannak.

Szabó T. Attila az 1949. évi terepmunka alapján az itteni kisebbségben élő csángók által beszélt nyelvet a székelyes csángó csoportba sorolta be.

¹ Uo.

² Domokos, 1987. 228.

³ Domokos, 1987. 170.; Manuilă, 1938. 32–33., 536.

⁴ Tánczos, 2001. 166.

⁵ *Almanahul Presa Bună*, 2005. 323.